

M. Kondor Viktória: Szabó Imre

(1875-1946)

125 éve született, és 54 éve hunyt el. Pályája; élettevékenysége legfőbb adatait már az 1936-ban megjelent Békés Vármegye Monográfiája megörökítette. Emígyen:

„Szabó Imre vendéglős, a Magyar Korona Szálló tulajdonosa, Endrőd. – 1875-ben Endrődön született. Szarvason ipariskolát végzett. Kitanulta a vendéglős, a szobafestő, a címfestő, az aranyozó, és fényképész ipart. Egy negyed századon keresztül volt Gyoma és Endrőd fényképésze. Mai vendéglőjét és szállodáját 1909-ben vette meg. Ipara mellett 30 holdon gazdálkodással foglalkozik. Bolgárrendszerű kertészete van, saját találmányú motoros szivattyú öntözéssel. Az Ipartestület elnöke, választott községi képviselő testületi tag. Ő létesítette Endrődön 1920-ban az első mozgó képszínházat. Az orosz és dalmát fronton harcolt a világháború alatt, 1917-ben, mint rokkant leszerelt. Neje Hunya Erzsébet. Fia, Imre –Elemér, a doktorátus megszerzése után 1931-ben elhunyt.”

A lexikális szöveg mögül oly szorgos, sikeres fiatalember tűnik szemünk elé, aki fényképész, szobafestő, aranyozó stb. mestersége nyomán 34 éves korában már megvásárolta a Korona-vendéglőt, s 11 évvel később – a megyében elsők között – mozgóképszínházat létesített. Munkájával szerzett tőkéjéből tehette ezt, vagy szüleitől örökölt? Szüleiről a monográfia nem tudósít, s más források sem. Valószínűsíthető mégis, hogy valami földet örökölt is. hisz 30 hold földje volt, amit már pár évvel később 40 holdja volt. Másfelől az endrődi „szájhagyomány” szerint az első világháború alatt „Gyoma és Endrőd fényképésze „a hadbavonulók, s hozzátartozóiknak fénykép-igénye nyomán dús jövedelemhez jutott.

10 évvel később – 1930 –ban – felépült a ma is működő Kultúrház vendéglővel, udvarán virágágyások között asztalokkal, mellette kuglipályával. A földszinten (vagy az emeleten) korszerű mozi- helyiséggel. Az intelligencia azután nem a Koronában időzött napközben, hanem, a Kultúrházba tért be egy-egy rövid eszmecsere, egy-egy fröccs, egy-egy pohár sör mellett. Késő délutánonként szívesen kuglizott itt a jegyző, aljegyző, pap, orvos, állatorvos, tanító.

A filmvetítések, azaz a mozi üzemeltetési jogát azonban nem sikerült átvenni a Kultúrháznak Szabó Imrétől. A mozit nem, de Szabó Imre unokaöccsét, Kondor Józsefet (aki korábban nála szolgált, nála tanulta a festő- és fényképész mesterséget, később megnősült, két fia volt már) átcsábította a Kultúrház Szabó Imre halála után. Egy évig „vendéglősködött” itt apánk. Azután 1931 késő őszén - Terka húgom pár

hónapos korában, aki a Kultúrházban született – átköltöztünk a Koronába véglegesen.

Pici gyermekkorunktól a mozi, a film szenvedélyes varázslatának bűvöletébe estünk. A gyermekeknél jobban csak Szabó Imre szerette a mozit. Szaklapokból, az előfizetéses Pesti Hírlapból, a 8 órás újságból olvasta, olvastatta, kivágatta – velünk, gyermekekkel – a filmekkel kapcsolatos híreket.

1930-as évek elején jelent meg a hangosfilm világszerte, így hazánkban, s csakhamar Endrődön is. Szabó Imre különös gondot fordított arra, hogy magyarul beszélő, magyar gyártású filmeket is bemutasson, hiszen a külföldiek feliratosak voltak, nehezen betűzhetők a mezei munkához, s nem „felolvasáshoz” szokott falusiaknak. Ide kívánczik, hogy Endrőd Korona Mozgósínházában a némafilmek sem voltak némák! A Korona Vendéglő Szálloda Mozgóképszínházban az ivó vendéglő részében, cimbalommal, nagybőgővel, hegedűvel egy 8 tagú cigányzenekar működött, azaz állt rendelkezésére esténként Farkasinszky Imre, majd Dógi Gyula cigányzenekara. A némafilm korában két és háromtagú hegedűs szolgáltatott zenét. A filmvetítések idején a filmek aláfestéseként a tulajdonossal megbeszélte, a filmekhez illeszkedő zenedarabokkal. A filmek megrendelését, sőt olykor átszállítását is a gyomai vasútállomásra Szabó Imre maga intézte.

A vendéglő, szálloda ellátása a Kondor – család feladata volt. Ugyancsak feladata volt Kondor József édesapámnak a tanyai, a zugi műveletekre való felügyelés, sőt együttdolgozás is. Revizorok, ügynökök, néha egy-egy művész foglalta el néhány napra a két vendégszobát, vagy egyikét. Az idősebbek emlékezet szerint 1926-ban Rózsahegy Kálmán díszpolgári avatásakor a Korona vendéglő szolgáltatta az ebédet a tulajdonos Szabó Imre és nagyhírű Újházi kántor asztaltársaságában. Nagylánykoromból emlékszem, hogy átfutó vendég volt Dajka Margit színművésznő is jeles társai kíséretében.

Hosszabb ideig a KALOT (Katolikus Országos Legényegylet) időzött a Koronában, a vendégszobákat Agonás László KALOT titkár vette igénybe és az ebédeket néhány társával szintén. A 20-30 fős KALOT ifi dolgozott a kijelölt gazdaságban és tanult közben. (A KALOT helyi kirendeltség levelezését, mint frissen végzett kereskedelmi iskolás, gyors-gépírást tudó, én intéztem, Agonás László felügyeletével, 1943 nyarától 1944 őszéig.)

Mint korábban utaltunk rá, nemcsak bolgárkertészként működött „saját találmányú motoros szivattyúval „, - ahogy Békés Vármegyei Monográfia feltüntette – hanem a mozi is, - szükség esetén faluban való áramkimaradásokkal számolva – saját áramfejlesztő motorházzal is rendelkezett.

Kérdegetvén az idősebb „emlékező” férfiakat. Sokan úgy emlékeznek az „öreg Szabó”-ra, mint aki ifjúságukat megszépítő „munkaadó”, „kultúrterjesztő” noha a háziak szemében mindig szigorú, parancsadó volt. Ez is igaz, az is igaz. Az egész falu számára kultúrát hozott, már korán a mozival.

Polgár volt. A szónak abban a nemes értelmében, hogy küzdött, dolgozott, vállalkozott, ifjúkorától sikereket ért el, elismerést nyert szűkebb hazájában.

1944. október 6-án Gyomán voltak a bevonuló orosz- román csapatok, amikor Szabó Imre átbiciklizett az esedékes játszandó filmért a vasútállomásra. Átvitte a filmet, s a katonák között találta magát... Öreg ember, látták, s valamit fuvaroz biciklijén. Így amint hazaérve dicsekedett a katonák s a tankok „védelmében” tért meg otthonába. A Korona azonnal a bevonuló tisztek főhadiszállása lett. A nagykonyhában együtt főztek a háziak az orosz-román tiszti legényekkel. Szabó Imre négyszobás lakosztályába nem költöztek be, az ivó, a moziterem, a szállodai szobák, s a Korona u. 2. (ma Köztársaság utca) egyik szobája, a Kondor-család lakóhelye elégnék bizonyult. Szabó Imre háborítatlannak érezhette magát, s szokásait is. Csengetett, mint azelőtt, mikor hívta a személyzetet. Mi a konyhában a tiszti szolgálkkal együtt ténykedők észleltük: „rossz vért szül ez”. Ám hiába intettük őt, s a legényeket, hogy csengetnie kell, hiszen beteg, „sztari”. Egyszer hiába volt már az intés. Misa, az egyik tiszti legény bedühödött a hosszas csengetésre, megelőzve a háziakat futott s úgy megrugdosta „buzsuj” „burzsuj” kiáltások s efféle szidalmak közepette az öreg-urat, hogy pár nap múlva sérüléseibe belehalt.

Talán mégis kegyes halál volt...

Így nem érthette meg Szabó Imre, hogy egész élete-munkája semmivé vált. Államosították a mozit, majd a vendéglő szállodát, az egész Korona vendéglő komplexumot, s végül a földeket is.

Márton Gábor: Kiegészítés a z IN MEMORIAM Szabó Imre cikkhez

Piktor Szabó Imre fáradhatatlan volt a kínálkozó lehetőségek hasznosításában. Reménységük és büszkeségük volt Elemér, aki két nővére közt született 1906. április 17-én. Mezőtúron végezte a gimnáziumot, majd Budapesten, az Orvostudományi Egyetemen szerzett diplomát. Remekül haladt a tudásban, ám mint „cselédkönyves orvos” rettenetes tragédia áldozata lett. Vakbélgyulladását ő maga kívánta kezelni, operáció helyett fagyasztással (jegeléssel) kereste a gyógyulását. Bélperforáció, a következménye hasnyálmirigy gyulladás lett, kórházba szállították, de már nem lehetett segíteni rajta. Apja hazahozatta és a Szarvasvégi temetőben helyezték örök

nyugalomra. Újházy Miklós főkántor megrázó búcsúztatója könnyzáport okozott. Később szülei is mellé temetkeztek. Most kitört, korhadt fakereszt jelzi a fiatal reménységet elnyelt helyet.

Azt beszélik, hogy apja ez időtől fogva összeomlott, jelleme, egyénisége teljesen átformálódott, goromba, nyers öregember lett a szörnyű csapás súlya alatt.